

"DSİ" Sorgulanmalıdır

Tahir ÖNGÜR
Jeoloji Yüksek Mühendisi

Geçtiğimiz günlerde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı büyük bir müjde verdi. İstanbul'un batısındaki tüketilmiş ve kirletilmiş eski bir yeraltısuyu akiferi barajlardan taşınacak su ile geri beslenecekti!

Başkan'a göre bu iş çok hayırlı bir iş. Deprem sakıncasını bile hafifletebilir. Medyada sık sık görmeye alışkın olduğumuz bazı bilim insanları soranlara, beklenen bu yararı saçmalığını söyledi.

Kuşkusuz bunu İBB Başkanı Sayın Dr. Kadir Topbaş ve İSKİ'den DSİ'ye Genel Müdür giden sayın Dr. Veysel EROĞLU açıklamak ve savunmak durumunda. Ama, mesleğimiz gereği bizim de söyleyecek sözümüz var. Ne yazık ki, perdenin arkasındakileri aydınlığa çıkarmak ve acı söylemek de hep bizlere düşüyor.

İstanbul, bugünkü yayılışı ve yapılışı ile yeraltısuyu açısından zengin bir kent değil. Bu durum geçmişte bundan farklı idi. Kentin nüfusu 1, 2, 3 milyon kadar iken yeraltısuyu üretimi yapılan akiferleri olan ve çekilen suyu endüstriye ve kentsel kullanıma sunulabilen bir kentti. İSKİ öncesi Belediye kurumu olan İstanbul Sular İdaresi'nin çok sayıda yeraltısuyu üretim kuyusu bunlardan su çeker ve kente basardı. Bu konuda İSKİ'ne DSİ yardımcı olurdu.

Bu açıdan İstanbul'un değerli bir yeraltısuyu akifer varlığı, kentin batısındaki Eosen yaşlı kireçtaşları içinde yerleşik olardı. Bugünkü Bahçeşehir-Altınşehir-Güneşli-Çobançeşme-Ataköy arasında uzanan bir kuşakta, örtülü durumda yayılan bu kireçtaşlarının içinde zengin bir yeraltısuyu akiferi vardı. Bu akifer, daha

yüksek yerlerde yüzeyleyen kireçtaşlarından beslendiği için çoğu yerde basınçlıydı. Kuyu açılınca artezyen yapardı. O dönemde çalışan meslektaşlarımızın anlattığına göre Çobançeşme'de (bugünkü Havaalanı Kavşağı'nda) açılan ilk kuyudan boşalan su 15-16 m yükseğe püskürmüştü.

Bu bölgede ilk kuyular kente su sağlamak için kamu eliyle açılmıştı; ama sonraki yıllarda çok su gereksinen her türlü sanayi ve özellikle de tekstil ve boyama sanayi tesisleri Güneşli-İkitelli eksenine yığıldı. İzinli ya da izinsiz sayısız kuyu açıldı bu kuşakta. Daha güneyde de Ataköy konutları ve başka tesisler için daha derin kuyular açıldı. Bu değerli akiferin beslenmesini çok aşan miktarlarda su çekildi ve akifer tükenmeye başladı. Kuyulardan suyun artezyen basınçla kendisinin akması hayal oldu. Pompalar 10, 20, 40, 60, 90 m derinlere indirildi. Gitgide daha hızlı bir tüketme süreci yaşandı. Akifer basınçlı akifer niteliğinde iken serbest akifere dönüştü. 4-5 yıl önce yine Çobançeşme'de statik su düzeyi 60 m derine inmişti. Şimdi yok. Evet artık doymuş akifer yok. Bu kireçtaşı tabakaları kurutuldu.

En çok su tüketen kuruluşlar da, daha batıya ve Çerkezköy'e gittiler. Şimdi, aynı süreç orada başladı.

Ama, olan yalnız tüketilme değil. Bu akifer vahşice tüketilirken, daha da vahşice kirletildi. Sözü edilen bütün sanayi kuruluşlarının sıvı atıkları yüzeyden Ayamama Deresine boşaltıldı. Birkaç yıl öncesine değin bu dere mor, lacivert, kırmızı ve yeşil akıyordu. Her türlü boya, sentetik

madde, kimyasal madde, PCB'ler, pestisitler, organoklorürler, ve benzeri maddeler yıllarca bu akifer ortamına süzüldü, sızdı. Kentin bu yönde gelişen yerleşim yerlerinin evsel atıkları da bu akiferi besledi.

Şimdi, yeraltına inilebilse de, suyu tüketilmiş bu akiferin içinde yer aldığı Eosen kireçtaşlarına bir bakılabilir. Bu ortamda su çok azaldı; ama, burası pislik ve kanser yapıcı kimyasallarla dolu.

İstanbul'un başka kesimlerinde başka jeolojik birimlerin içindeki daha zayıf yeraltısuyu akiferlerinin kaderi de aynı oldu. Tüketildiler, zayıflatıldılar ve kirletildiler. Bütün bu akiferlerin beslenme alanları yerleşim yerleri ya da sanayi tesisleri ile kaplandı.

Peki, yeniden soralım: "İstanbul'un Yeraltısuyu Akiferleri Neden Geri Beslensin ki?"

Bu akiferlere suyu isterseniz kaynatıp, kaynatıp da boşaltın. O su, hemen o akiferlerin içinde birikmesine göz yumulan zehirli kimyasallarla yüklenecek. Bu akiferlerde depolanacak olan su bu ülke ve bu kent için stratejik bir rezerv olamaz. Bir savaş ya da terör eylemi sonucunda kente su sağlayan yüzey suyu rezervuarları kirletilir ve kullanılamazsa, yeraltında biriktirdiğiniz bu suyu sakın ola kente vermeye kalkmayın. Düşmanınıza verin ki, onlar zehirlensin.

Bu akiferlerde depolanacak suyu bir kerede çekip kentin bir günlük su gereksinimini karşılamaya kalksanız 300'den çok sondaj kuyusu ve pompasını çalıştırmanız gerekir. Yani öyle musluğunu açıp kente anında su da veremeyeceksiniz.

Bu akiferde depolanacak suyu ancak kentin artık küçücük bir kesimini temsil eden bu İkitelli-Ataköy ekseninde kullanabilirsiniz. Dağıtım şebekeniz bu suyu kentin uzaklarına taşımanıza elverecek yapıda da değil.

Üstelik bu akifer öyle kapalı bir kutu, "muhkem" bir hacim de değil. Sizin İkitelli'de, Güneşli'de yeraltına boşalttığınız su yayılacak ve güneyde Marmara Denizi'nin altında önce üstteki daha genç çökellere ve daha sonra da denize sızacak. Yani bu suyu bir kere doldurup kullanmak üzere geri alamayacaksınız, aynı işlemi sürekli yapacaksınız. Barajlardan geri basma kuyularına su taşımak üzere boru döşeyecek, pompa istasyonları kuracak ve sürekli enerji harcayacaksınız.

Öyleyse, yeniden soralım: "İstanbul'un Yeraltısuyu Akiferleri Neden Geri Beslensin ki?"

İçine su geri basılacak olan katmanlar 45 milyon yıl yaşında. Yani içinden çok su çekildi, su düzeyleri düştü diye gözenek suyu basıncı düşünce sıkışacak, hacmi küçülecek ve yüzeyde oturmaları neden olacak yaş çoktan geçmişler. Burası, Eskişehir Ovası, Çiğli ya da Konya değil. Zaten yeraltısuyu düzeyleri düştüğü için yüzeyde bir oturma olsaydı 1990'larda olacaktı. Şimdi, buna karşı akiferi yeniden doldurmak gibi bir gerekçenin düşünülmesi abes.

Bu akiferin içinde yerleşmiş olduğu kaya birimlerini kesen diri bir fay yok ki, yeraltısuyu düzeyindeki değişiklikler bundaki gerilmeleri boşaltsın ya da bu boşalmayı erteletsin. Öyle

olsaydı, zaten yeraltına su basıp gözenek suyu basıncını yeniden yükseltmeyin; bu depremleri öne alır, tetikler denip uyarılırdınız.

Öyleyse yine, yeniden soralım: “İstanbul'un Yeraltısuyu Akiferleri Neden Geri Beslensin ki?” Kim yararlanacak bu boş işten?

Üstteki sorunun yanıtı alttaki sorunun yanıtında gizli olmalı. Kim yararlanacak bu boş işten? Projeciler, yükleniciler, taşeronlar, kontrolörler, malzeme sağlayıcıları ve en önemlisi “bu akiferi tüketip kirletenlerden halen burada çalışmasını sürdüren ve su diye kıvranan bir kaç tesis sahibi”. Yani bu işten yalnızca “**bizim çocuklar**” yararlanacak diyebilir miyiz?

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Doktor Mimar Kadir TOPBAŞ ve DSİ Genel Müdürü Sayın Profesör Doktor Veysel EROĞLU, bu soruyu yanıtlamalıdır?

Ciddi bir yanıtı yoksa, “kör parmağım gözüne” dedirtecek böyle bir uygulamadan vazgeçilip o para ile, İstanbul'da beklenen depremde hemen öleceği öngörülen 70.000 ile 90.000 arasındaki kişiden bir bölümünün yaşamını kurtarmak üzere gerçek ve dürüst bir “Kentsel Dönüşüm Projesi” uygulamalıdır. Aynı yörede Sefaköy'de, Güneşli'de, Mahmutbey'de depremden kurtulamayacağı açık olan semtlerde yaşayan insanlar için bir şeyler yapsınlar.

Aynı parayı bu iş için harcasınlar. Bu işi aynı “**bizim çocuklar**”a yaptırınsınlar. Yine onlar kazansın. Raziyiz. Yeter ki, yüzlerce çocuk yaşasın ve büyüyebilsin. Öksüz ya da yetim kalmasın. Anaları evsiz, babaları işsiz, onlar aç ve yoksul kalmasın. Aralarından biri yaşar da yarın Jeoloji Mühendisi olursa, sizin bu akıl dışı girişiminizi onlara nasıl açıklarız?

Bu komiklikten vazgeçilmelidir.

Ne var ki buna umut bağlamak güç. O DSİ değil mi, Yeraltısuları Kanunu'nun kendisine verdiği örneği olmayan yetkileri kullanıp savsaklanamaz görevi yapmayı yeraltısuyu akiferlerinin bir bir kurutulmasını seyreden?

Yeraltısuları Yasası daha ilk maddesinde “*Yeraltı suları umumi sular meyanında olup Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu suların her türlü araştırılması, kullanılması, korunması ve tescilli bu kanun hükümlerine tabidir.*” deyip, 3. maddesinde “*Sınırları ve yapısal özellikleri*

belirlendikçe yeraltısuyu sahaları, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün teklifi üzerine, ilgili bakanlıkça “Yeraltısuyu İşletme Alanları” kabul ve ilan edilir.” Görevini DSİ'ne verip 4. maddesinde de “*Yeraltı suyu işletme sahaları içinde 8 inci madde hükmüne göre belge alınarak açılması gereken kuyuların adedi, yerleri, derinlikleri ve diğer vasıflarıyla çekilecek su miktarı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü tarafından tayin ve tesbit edilir.*” diyerek bu görevi pekiştirmiyor mu? Yasa getirdiği kuralları çiğneyenlere karşı yaptırımlar getirmiyor mu? Uygulama görevini de DSİ Genel Müdürlüğü'ne vermemiş mi?

Peki DSİ şimdi geri beslemeyi düşündüğü akiferin tüketilmesine neden olan kuyular açılırken, bunlardan aşırı çekimler yapılırken nerede idi? Yurdun her yerinde güçlü bölge örgütleri olan, İstanbul için ayrı bölge örgütü kurduğu gibi bir de Şube kurmuş olan DSİ bu yağma ve talana neden göz yumdu? Neyin karşılığında yapıldı bu görev kusuru? İstanbul'da yeraltısuyu akiferlerinin tüketilmesi ve kirlenmesinin önde gelen sorumlusu DSİ'dir. Bu yetmemiş gibi şimdi de talancağa son bir kıyak yapıp kamu kaynaklarını onlara akıl ve bilim dışı bir yolla su taşımaya kalkışıyor.

DSİ artık kendine gelmelidir. DSİ sorgulanmalıdır.

Çünkü DSİ'nin tek ayıbı İstanbul'daki yeraltısuyu akiferlerinin tüketilmiş olması değildir.

Ülkenin değişik yerlerindeki sulak alanları kurutup sözde tarıma açan ve ekolojik dengesi alt üst eden kurum doğrudan doğruya DSİ'dir. GAP proje alanında elektrik üretimine yönelik yatırımların %85 kadarı gerçekleşmişken sulamaya yönelik yatırımların hedefin %15'ine bile varmamış olması, bütün ülkenin beklentisi ve GAP proje paketinin ana hedefi olan tarımsal toprakların sulanmasındaki bir savsaklama ve DSİ bunun sorumlusu değil mi? Sulamaya alınan toprakların, örneğin Harran-Akçakale Ovalarının sulamaya başlanmasından bu yana %30'unun tuzlanmaya başlamış ve %10 kadarının geri dönülmez biçimde tuzlanmış oluşu da DSİ'nin, aman iyi ki işini yapamıyor dedirtecek bir kusuru değil mi?

DSİ değil mi, Ilısu, Munzur, Çine, Allionai, Çoruh projelerinde akıl dışı direnişlerini sürdüren büyük yüklenicilerin ve uluslararası finans sisteminin değirmenine su taşıyan? DSİ artık sorgulanmalıdır.

DSİ'nin ülkeyi daha da yaşanmaz bir duruma sokmasına izin verilmemelidir.

Eski defterleri karıştırmaya gerek yok, Kahramanmaraş Narlı Ovası kenarında yapılmaya hazırlanan 2 çimento fabrikası ve bir katı atık depolama alanı için verilen ÇED Olumlu izinlerine DSİ'nin neden karşı çıkmadığı, neden bu süreçte DSİ'nin de olumlu görüş belirttiği sorulmamalı mı? O Narlı Ovası ki, gerek yeraltı suyu ve gerekse yüzey suyu kaynakları açısından şanslı ve zengin olduğunu ortaya koyan DSİ. Ovanın kuzey kenarında, Pazarcık akınında yapılmış bulunan ve Ovanın bütününde sulama tarımı yapılmasını sağlayan Kartalkaya Barajı ve bununla ilintili sulama sistemi de DSİ'nin ürünü.

Ovayı oluşturan alüvyon kesiti ise çok yüksek hidrolik iletkenlikli ve çok verimli yeraltı suyu üretim kuyuları yapımına elverişlidir (DSİ, 1973). DSİ'nin su bilançosu hesaplamalarına göre Narlı Ovası'ndan güvenle 58 milyon m³ su çekilebilir ve bu akındaki bütün ovalardan daha fazladır. Ayrıca, 70'li yıllarda Ovanın güneydoğu sınırı boyunca kireçtaşlarından kaynaklarla boşalmakta olan suyun miktarı da 90 milyon m³ su dolayında. Bu sudan ötürü o yıllarda Narlı Ovası'nın güney üçte birinin bataklık ve sazlıklarla kaplı idi. Hadi, doğal sulak alanları kuruttunuz ve bu zenginliklerden yararlanılabilmesi için Kartalkaya Barajı ve sulama sisteminin yanında önemli bir de drenaj sistemi yaptınız, kaynaklarla boşalan suyun yüzeyde toplanması ve sulama uygulamalarının toprak kalitesini olumsuz etkilememesini sağladınız ve bu sayede Ovanın bütününe oldukça yoğun bir tarım yapılabilir duruma getirdiniz. Pekiyi şimdi, pekala başka yerlerde de yapılabilecek 2 çimento fabrikası ve bir katı atık depolama tesisinin yapılmasına neden izin veriyorsunuz?

Eski defterleri karıştırmayalım. Tamam da, DSİ'nin Uşak Kışladağı'daki altın yatağını talan edecek olan Kanada şirketi Eldoradogold'un, akiferin beslenmesini olduğundan 16 kez fazla gösteren başvurusunu, 14 izinli kuyu ve 4 kaynağın da kurumasına neden olacak akiferin tükenip kurumasına neden olacak şekilde kabul edip görünürde 50 lt/sn çekim izinli 3 kuyu yapmasına neden belge verdiğini de mi sormayalım? Alın size yeni bir İstanbul olayı. Üstelik bu işin zararı öyle 30-40 yılda değil, 1-2

yılda ortaya çıkacak. DSİ o zaman da Gediz ve Menderes nehirlerinde kurulu barajlarından su taşıyıp akiferi geri beslemeye ve Eldoradogold'un susuzluğunu gidermeye mi çalışacak? Olsun Eldoradogold bu suyu siyanür tuzlarını içinde çözeltip açık havada cevher yığınlarının üzerine püskürterek cevherdeki altını kazanmaya çalışsın, varsın arada hava bozar da haziran sonunda olduğu gibi çözeltinin pH'ı düşünce Eşme ilçe merkezi ve köylerindeki 1400 kadar kişi zehirlenip hastanelere koşsun. DSİ, görevinin yeraltı suyu kaynaklarını korumak mı diye düşünecek değil ya?

Sultan Sazlığı'nı tahrip eden, tatlı-tuzlu su dengesini bozan DSİ, şimdi de Zamanlı Irmağı'ndan tünelle su taşıyıp burasının idamına cellatlık etmiyor mu? Arada dostlar alış veriş yapacak, birçok dost da bataklıklardan kurtarılıp sulanan topraklarda çoraklaşıp çölleşene kadar sekiz on yıllığına tarım yaparlar.

DSİ değil mi Melen Çayı'ndan İstanbul'a getireceği suyun İstanbul'luya kaçta mal olacağını açıklamayan? O proje ki, İstanbul'un su kaynaklarını doğal olarak besleyip düzenleyen ormanların içinden kalın bir yarıncı gibi geçiyor. İstanbul'a bir yararı olup olmayacağı belli olmayan bu hattın birinci aşamasının inşaatı için açılan yol (right of way) sonradan yapılabilecek tevsilerde döşenecek boruların geçkilerini de kapsayacak şekilde geniş tutulmuş mu? DSİ, bu yalnızca toprak işlerini yapan yüklenicilere yarayan ve kamu kaynaklarının talanından başka bir anlamı olmayan uygulamayı savunabilir mi? Bu uygulama ile, İstanbul'u çevreleyen ve en yakın su kaynaklarını besleyen sisteme zarar vermeyi nasıl içine sindirebiliyor DSİ? DSİ bu yolla getirilecek suyun Karadeniz kıyısında deniz suyunun ters osmozla tussuzlaştırılmasıyla elde edilebilecek sudan daha ucuz olduğunu söyleyebilir mi? DSİ bu proje ile vereceği zararları gizleyebilmek için TRT ile tanıtım dizileri hazırlamaya harcadığı parayı da kamu kaynaklarından çekiyor. DSİ hepimizin varlıklarını, hepimizin sahibi olduğu bu ülkenin doğasını ve doğal dengesini tahrip edecek projelerde telef ediyor. DSİ sorgulanmalıdır.

DSİ değişmeyecek. Varlıklarımızın talanına karşı çıkamayan ve giderek buna hizmet eden DSİ sorgulanmalıdır.

1 tahirongur@turk.net